

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

ธรรมมักเกิดในที่ขาดแคลน

พระพุทธศาสนาไม่ได้บังคับใครให้นับถือ ปล่อยให้เป็นไปตามอัธยาศัยของผู้จะนับถือเอง จะด้วยความโง่ความฉลาดก็เป็นเรื่องของคนนั้น ไม่ได้บังคับบัญชาให้นับถือ วางไว้เป็นกลางๆ แต่พุทธศาสนาหรือศาสนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมายเหนือสิ่งอื่นใด เมื่อเรายอมรับนับถือแล้ว หลักเกณฑ์ของพุทธศาสนามีอย่างไร ที่นี้ก็ต้องได้บังคับตัวเองเข้าสู่หลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในข้อนี้ไม่ใช่ศาสนาบังคับเรา แต่เราบังคับตนเข้าสู่ศาสนาเข้าสู่หลักธรรมหลักวินัย เราต้องการผลอย่างไร เหตุที่ควรแก่ผลนั้น ๆ เราจะต้องทุ่มเทลงเต็มสติกำลังความสามารถของเรา นี่การบังคับนั้นบังคับในตอนนี่

หลักความจริงแล้วก็คือเราบังคับเราเข้าสู่หลักธรรมหลักวินัย ไม่เช่นนั้นก็เป็นการทำลายตัวเอง จะว่าทำลายศาสนาทำลายหลักธรรมหลักวินัย ก็หลักธรรมหลักวินัยนั้นท่านมีไว้แล้วตั้งแต่เรายังไม่เกิด ใครจะเหยียบย่ำทำลายอะไร ธรรมก็เป็นธรรม วินัยก็เป็นวินัย ไม่ได้เสื่อมสูญหรือสาบสูญอันตรธานไปไหน คงเส้นคงวาอยู่ด้วยความจริงของหลักธรรมหลักวินัย แต่ผู้เสียหายก็คือผู้ทำลาย ใครเป็นผู้ทำผู้นั้นก็เป็นผู้เสียหาย เมื่อทำในทางไม่ดีขัดแย้งต่อหลักธรรมหลักวินัย ก็ชื่อว่าขัดแย้งต่อความถูกต้องดีงามคือทางเดินอันราบรื่นของตน เมื่อเป็นเช่นนั้นเราจะตำหนิผู้ใด

เช่น ทางมีอยู่ทางนี้ไปสู่จุดหมายนั้น ๆ จนกระทั่งจุดหมายปลายทาง เราต้องการจะถึงบ้านใดจุดใดหรือจุดหมายปลายทาง เราต้องดำเนินตนบังคับเราให้ไปตามทางสายนั้นเพื่อสู่จุดนั้น ๆ และสู่จุดหมายปลายทาง เมื่อตนได้ปลีกแวงจากทางนั้นด้วยความเข้าใจของตนว่าถูกต้องดีงามว่าสะดวกสบายไปเสีย ไม่คำนึงถึงว่าผลจะเป็นอย่างไรบ้าง เอาความต้องการความเข้าใจของตนเป็นหัวหน้า แล้วก้าวเดินไปตามความต้องการและความเข้าใจของตนนั้น เมื่อผิดจากที่หมายคือผิดทางไปแล้วและไม่ถึงจุดที่ต้องการนั้นเราจะตำหนิอะไร ก็ต้องตำหนิตัวของเรา เพราะเราไม่บังคับเราไปสู่สายทางหรือไปตามสายทางที่ถูกต้องนั้น ๆ นี่เป็นความผิดของเรา

หลักธรรมหลักวินัยของพระพุทธเจ้า เป็นแนวทางชี้บอกถึงการดำเนินของผู้ปฏิบัติ ให้มีความแคล้วคลาดปลอดภัยและถึงจุดหมายโดยลำดับ จนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทางโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ไม่มีคำว่าผิดถ้าลงได้ก้าวเดินตามหลักสวากขาตธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว นี่ถ้าจะพูดถึงเรื่องบังคับก็บังคับตอนนี่ แต่ส่วนมากเข้าใจว่าศาสนาบังคับ

ความจริงศาสนาไม่ได้บังคับ แต่ผู้ต้องการความสุขความเจริญตามจุดหมายแห่งศาสนธรรมที่ประทานไว้แล้วนั้นต่างหาก เป็นผู้จะต้องบังคับตนเอง

นี่เราทั้งหลายเข้าสู่หลักธรรมหลักวินัย เฉพาะอย่างยิ่งเป็นนักบวชโดยสมบูรณ์แล้ว ตามชั้นสมมุติแห่งความเป็นพระของเรา มีอุปัชฌาย์อาจารย์ ใครจะบวชในนิกายใดก็ตาม นั้นชื่อว่าถูกต้องแล้วตามสมมุติขั้นรับรองกัน สังคมยอมรับกันแล้วว่าถูกต้อง คือถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัยนั้นแล สังคมยอมรับที่ตรงนั้น พระเมื่อบวชแล้วก็ถือว่าเป็นนักบวชด้วยกัน การปฏิบัติตนตามหน้าที่ตามเพศของนักบวชนั้นเป็นหน้าที่ของนักบวช ไม่ว่านิกายใดก็ตามจะพึงประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัยแห่งความเป็นนักบวชของตน ย่อมไม่เป็นสัคคารณัมคคารณัม คือไม่เป็นอุปสรรคต่อมรรคผลนิพพาน

เราทั้งหลายก็ได้บวชแล้วโดยสมบูรณ์ในความเป็นพระ และในหลักแห่งสากลนิยมและธรรมวินัยยอมรับแล้ว จะปฏิบัติหรือบังคับตนอย่างไร เป็นสิ่งที่เราจะต้องพิจารณาให้หนักแน่นยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด เพราะเหตุใด เพราะสิ่งอื่นเหล่านั้นไม่มีความจำเป็น ไม่เป็นภาระที่เราจะต้องแบกต้องหามต้องสัมผัสสัมพันธ์ ได้รับความทุกข์ความลำบากยิ่งกว่าสิ่งที่เป็นอยู่ภายในของเรา呢 พุดเรื่องหยาบ ๆ ก็คือเรื่องธาตุเรื่องขันธ เรื่องความหิวความกระหาย ความอยากหลับอยากนอน อันเป็นไปตามเรื่องของขันธ นี้โลกเขาก็มีทั่ว ๆ ไป ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบในเรื่องความทุกข์เกี่ยวกับธาตุกับขันธนี้

แต่ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากข้าศึกภายในที่เรียกว่ากิเลสมาร คอยทำลายเราบีบคั้นบังคับกดขี่เราอยู่ตลอดเวลา เป็นสิ่งที่เราจะต้องคิดให้มาก คิดปลดเปลื้องอยู่เสมอ จะนอนใจในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่ง หรือในสถานที่ใดที่หนึ่งนั้นไม่เหมาะสมกับผู้ที่กำลังมีภาระอันหนักเหี้ยมย่ำทำลายตนอยู่เวลานี้ จะต้องเปลื้องภาระที่เป็นผลให้ได้แบกได้หามอยู่เวลานี้ และเหตุที่จะทำให้ลุ่มหลงติดพัน อันเป็นความที่จะไหลมาแห่งภาระคือความทุกข์ความลำบากนี้ ให้หมดสิ้นไปโดยลำดับภายในจิตใจด้วยความพากเพียรของตน

คำว่าศาสนธรรมนั้นเคยพูดหลายครั้งหลายหนแล้ว ธรรมแท้มีอยู่ที่ใจสำหรับผู้บำเพ็ญ เกิดได้ที่ใจ สัมผัสรับรู้ได้ที่ใจเท่านั้น ไม่มีที่อื่นใดเครื่องอื่นใดในอวัยวะของเราจะเป็นผู้สัมผัสรับธรรมแท้ คือธรรมอย่างแท้จริงนั้นได้ถนัดชัดเจนประจักษ์เหมือนใจเลย ตาเห็นรูปก็ต้องตีความหมายเข้ามาเป็นธรรม เพื่อจะเข้าสู่ธรรมอันแท้จริงภายในจิตใจ รูปเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสที่จะพึงรับทราบด้วยตาหูจมูกลิ้นกาย แล้วตีความหมายไปทางฝ่ายดีฝ่ายชั่วนั้นเป็นอีกแง่หนึ่ง นี่เราพูดแง่เฉพาะแง่แก้ไขแง่ถอดถอน ต้องได้เพิกได้ถอนต้องได้พินิจพิจารณา เพื่อสิ่งปิดบังหุ้มห่อทั้งหลายเหล่านี้ จะได้เพิกถอนตัวออกไป จางออกไปโดยลำดับ จิตใจจะได้รับกระแสแห่งธรรมในเบื้องต้น จนกว่าจะได้รับธรรมแท้ภายในจิตใจของตนเป็นขั้น ๆ ขึ้นไป

ธรรมแท้ก็ตั้งแต่สมาธิธรรม ปัญญาธรรม ถึงวิมุตติธรรม นี่เป็นธรรมแท้ จะพึงสัมผัสสัมพันธ์อยู่ที่ใจนี้เท่านั้น เพราะฉะนั้นจงอย่าพากันคาดหมายว่าธรรมอยู่บนฟ้า อยู่ อากาศ อยู่ต้นไม้ภูเขา อยู่กับผู้คนหญิงชายใด ๆ นอกจากอยู่กับจิตแต่ละดวง ๆ ของผู้ปฏิบัติธรรมอบรมธรรมเข้าสู่ใจเท่านั้น ธรรมไม่มีที่สถิตให้เห็นปรากฏชัดเลย แม้จะมีอยู่กับโลกดินแดนนี้มาตลอดก็ตลอดกาลปีก็ตาม ก็เหมือนกับธรรมไม่มี เช่นเดียวกับคนตาบอดไม่สามารถที่จะมองเห็นสีสังวรณะหรือสีแสงต่าง ๆ ได้ด้วยตาของตน เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสก็เหมือนกัน ถ้าลงตาหูจมูกลิ้นกายพิการเสียเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ทั้งหมด ความหมาย ต่อเมื่อสิ่งเหล่านี้ดี สิ่งภายนอกที่มาสัมผัสสัมพันธ์จึงจะปรากฏเป็นความหมาย ขึ้นมาทางตาหูจมูกลิ้นกายแล้วเข้าสู่ใจ

ธรรมะก็เป็นเช่นเดียวกัน ธรรมะแท้อยู่ที่ใจ ธรรมแท้อยู่ที่ใจ ไม่อยู่ที่ไหน แต่ใจเวลานี้ยังไม่เหมาะสมกับธรรมชั้นต่าง ๆ ที่ควรจะเข้าสัมผัสสัมพันธ์หรือสถิตอยู่ได้ เพราะมีสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อกันกีดขวางหรือกั้นกวางไว้หมดภายในจิตใจรอบด้าน เราทราบไหมว่า คลังกิเลสอยู่ที่ไหนเวลานี้ คลังกิเลสไม่ได้อยู่ในคัมภีร์ไบเบิล ไม่ได้้อยู่ตามตำรับตำรา ไม่ได้อยู่ที่ดินฟ้าอากาศ ไม่ได้อยู่ต้นไม้ภูเขาในน้ำบนบกที่ไหน กิเลสไม่มี ไม่ใช่คลังกิเลส

ในสามแดนโลกธาตุนี้ไม่มีสถานที่ใดแผ่นดินหนึ่งที่จะเป็นที่สถิต หรือเป็นที่อยู่แห่ง กิเลสได้เหมือนจิตใจซึ่งเป็นคลังกิเลสอันใหญ่หลวงนี้เลย นี่คือคลังกิเลสอยู่ที่ตรงนี้ เมื่อคลังกิเลสมีอยู่ที่ตรงไหน ตัวนั้นหรือที่ตรงนั้นจึงเป็นที่ก่อทุกข์ก่อความลำบากลำบาก ก่อวิญวนให้แก่สัตว์ทั้งหลายได้รับความทุกข์ความทรมานเรื่อยมา จนกระทั่งปัจจุบันและอนาคต ไม่มีที่สิ้นสุดจุดหมายปลายทางได้เลย เพราะคลังกิเลสต้องผลิตตัวอยู่เสมอ ไม่มีคำว่าว่าง กิเลสไม่เคยว่างในการทำงานนอกจากขณะที่หลับสนิทเท่านั้น นอกนั้นไม่มีเวลา จึงเรียกว่าคลังกิเลสอยู่ที่ใจ

นี่เราพูดแต่คลังแห่งธรรม หรือที่อยู่แห่งธรรม ที่เกิดแห่งธรรม ไม่ได้พูดถึงเรื่อง กิเลส เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงต้องพูดเรื่องของกิเลสว่ามีอยู่ในสถานที่นี้แห่งเดียวเท่านั้น เหล่านั้นเป็นชื่อของกิเลสท่านจดจารึกไว้ในคัมภีร์ไบเบิล ตำรับตำรามากน้อย พระสูตร พระวินัยพระปรมาัตถ์ ล้วนแล้วแต่เป็นชื่อเป็นนามของบาปของบุญ ของนรกของสวรรค์ ของกิเลสตัณหาอาสวะ ของมรรคผลนิพพาน เป็นชื่อทั้งนั้นไม่ใช่ตัวจริง ธรรมเหล่านั้นท่านชี้เข้ามาสู่จิตใจ ท่านไม่ชี้เข้าไปที่อื่น นั่นแหละคือแบบแปลนแผนผังชี้เข้ามาที่นี้ ให้ปฏิบัติ กำจัดกิเลสซึ่งมีอยู่ภายใน กิเลสท่านก็บอกว่ามีอยู่ภายในจิตนี้ แล้วธรรมที่จะมาแก้กิเลสก็แก้ที่จิตนี้

เพราะฉะนั้นจิตจึงเป็นสิ่งสำคัญมากซึ่งแบกหามกิเลส เป็นภาชนะกิเลสอันสกปรก โสมมมาเป็นเวลานาน เราทำไมจึงจะมีความสนิทติดจมกับกิเลสไป ไม่มีวันเห็นโทษเห็นภัย

กันบ้างเลย ทั้ง ๆ ที่เป็นนักปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าโดยแท้จริงอยู่แล้ว ทำไมจึงจะต้องนอนใจ ความทุกข์เป็นสิ่งที่ควรนอนใจแล้วเหอ แม้แต่ดอกไฟกระเด็นมาถูกเราเพียงนิดเดียว ก็กระโดดโลดเต้นแล้วเพราะความเจ็บปวดแสบร้อนด้วยอำนาจของไฟเพียงเท่านั้น ยิ่งจะปล่อยให้ไฟไหม้หมดทั้งกองจนไม่มีอะไรเหลือกลายเป็นเถ้าเป็นถ่านหมดทั้งตัวนั้นเป็นความเจริญรุ่งเรืองสุดขีดแล้วเหอ จึงจะมีความเคยชินติดจมอยู่กับทุกข์ซึ่งฝังจมอยู่ในจิตใจนี้ ไม่ยอมถอยยอมถอน ไม่ยอมเห็นโทษของมัน แล้วตื่นตื่นในทางความพากเพียร นี่เป็นสิ่งที่เราจะต้องคิดให้มาก

เวลานี้ข้าศึกเต็มอยู่ที่หัวใจนี้ อย่าเข้าใจว่าไปอยู่ที่โลกดินแดนใด ๆ ดังที่กล่าวแล้วนั้นไม่มีข้าศึก ตัวเกิดก็คือใจดวงนี้แล ตัวฝังพิษอยู่ในตนพาให้เกิดพิษของมัน ก็คืออวิชชาปจฺจยา สงฺขารานี้เป็นบรมจักรพรรดิอยู่ภายในนี้ หรือกษัตริย์วัฏจักรคือตัวนี้ ตัวนี้เป็นตัวก่อเหตุที่จะให้เกิดทุกข์ทั้งมวลขึ้นแก่สัตว์ทั้งหลาย ภพน้อยภพใหญ่ที่ไหน ๆ ที่เต็มไปในแดนโลกธาตุนี้ มีตั้งแต่ตัวนี้เท่านั้นเป็นผู้แผ่กระจายขยายอำนาจออกไป ให้สัตว์ทั้งหลายได้เกิด ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่มีว่าดินฟ้าอากาศที่ไหน ๆ เกิดได้ทั้งนั้น อำนาจอันนี้แผ่กระจายไปมากทีเดียว เพราะความฉลาดความแหลมคมความละเอียดลออของสิ่งเหล่านี้ซึ่งควรเป็นเจ้าอำนาจครองโลกได้นั้นแล

สัตว์โลกทั้งหลายจึงไม่สามารถอาจเอื้อม ไม่รู้กลมายาของมัน แม้จะแสดงออกมาหยาบ ๆ ก็ไม่รู้ เพราะเป็นกลมายาที่แยบคายของมันเอง คำว่าหยาบ ๆ ต้องเป็นธรรมเท่านั้นจะไปจับได้ ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องจับเป็นเครื่องทดสอบแล้วหยาบก็ไม่มี เราอย่าพูดถึงชั้นละเอียดของกิเลสต้นหาอาสวะนั้นเลย ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ฝังอยู่ที่จิตใจของเราของท่านของสัตว์ของบุคคลทุกรายไม่มีเว้น เว้นเฉพาะพระอรหันต์ที่ท่านบรรลุธรรมแล้วเท่านั้น แม้ยังมีชีวิตอยู่ท่านก็ไม่มี สิ่งทีกล่าวเหล่านี้ไม่มี ท่านจึงเป็นผู้โล่งใจ เป็นอิสระเต็มตัวตลอดกาลโก ไม่มีกาลไม่มีสถานที่เวลาอิริยาบถ ไม่มีสิ่งใดมากวนใจ เพราะท่านกำจัดฟัดเหวี่ยงกับสิ่งนี้ให้ขาดกระเด็นออกไปจากใจหมดแล้ว เรียกว่าหมดแล้วซึ่งพิษอันจะก่อให้เกิดทุกข์ทั้งมวลไม่มีเหลือแล้วภายในใจ

เราทั้งหลายตั้งหน้าตั้งตามาประพฤติปฏิบัติ อย่ามีความเคยชินกับสถานที่อันจะเป็นการแทรกขึ้นมาแห่งกิเลสทั้งหลาย เพราะกิเลสนี้แหลมคมมาก คั่นเคยกับอะไรนั้นแลคือความคั่นเคยกับกิเลส สนทนากับกิเลส จมอยู่กับกิเลสแล้ว คั่นเคยกับสถานที่ สนทนากับสถานที่เพื่อนฝูงหรือสิ่งใดก็ตาม ถ้าคำว่าเป็นความสนิทแล้ว เป็นเรื่องของกิเลสแล้วโดยมากไม่ใช่เป็นเรื่องของธรรม นอกจากผู้มีธรรมคือสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตนอยู่ตลอดเวลาเท่านั้น จะทราบสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นกิเลสและเป็นธรรมได้อย่างชัดเจน โดยลำดับลำดับไม่สงสัย

นี่แหละภาระ ในโลกนี้เราไม่ได้เคยแบกแผ่นดินให้หนัก ภูเขาทั้งลูกเราก็ไม่เคยแบกเคยหาม พอจะทราบว่ามันหนักขนาดไหน ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้เราเคยแบกเคยหามบ้าง เท่าที่อยู่ในวิสัยกำลังวังชาของเราจะแบกได้ เมื่อหนักมากไปเราก็ปลงลงได้ แต่หนักเรื่องกองทุกข์หนักเพราะกิเลสตัดหาอาสวะทุกประเภทที่บรรจุเต็มอยู่ในจิตใจนี้ หาที่ปลงที่วางไม่ได้ จึงเรียกว่าคลังของกิเลสมีอยู่ที่นี้ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงไม่ควรนอนใจปราศรัยท่านไม่พาให้นอนใจ เราเป็นลูกศิษย์ของปราชญ์ทำไมจึงนอนใจ

พระพุทธเจ้าเป็นผู้องอาจกล้าหาญ เชี่ยวชาญเฉลียวฉลาดทุกสิ่งทุกอย่างทุกแง่ทุกมุม เป็นโลกวิทูของโลก เป็นจอมปราชญ์ การแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกแต่ละบทยละบาท ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ไม่มีกิเลสเข้าเคลือบแฝงแบ่งปันเอาเลย เป็นธรรมล้วน ๆ ออกมา นี่คือการระแแสแห่งธรรมของพระองค์เองไม่ใช่ธรรมแท้ ธรรมแท้ได้แก่วิสุทธิธรรม ทรงแสดงอาการออกมาให้เราทั้งหลายได้ยึดได้คว้าได้ประพฤติปฏิบัติ นำมากำจัดต่อสู้กับกิเลสซึ่งเป็นตัวภัยฝังอยู่ในจิตใจนี้ ให้อิสระไปวันละเล็กละน้อยจนกระทั่งถึงขาดกระเด็นออกไปหมด จากธรรมของพระพุทธเจ้า ธรรมแห่งธรรมของพระพุทธเจ้า เราจึงควรคำนึงเสมอ

เชื่อพระพุทธเจ้าให้เชื่ออย่างถึงใจ บังคับจิตใจของตนในตอนนี้อย่าเข้าใจว่าศาสนา มาบังคับ จะเป็นผู้ก่อกรรมก่อเวรตำหนิติโทษศาสนาว่าไม่ดีไม่ดี เรื่องที่บังคับนี้ก็เพราะเหตุว่าจิตของเรานั้นเป็นสมบัติอันล้นค่า ถูกกิเลสครองและเหยียบย่ำทำลายต่อหน้าต่อตา อยู่ทั้งวันทั้งคืนทุกภพทุกชาติเรื่อยมา แม้เราจะทราบมาได้แต่ก่อนก็ตาม แต่ขณะนี้เราพอจะทราบได้แล้วด้วยหลักธรรมของพระพุทธเจ้า จึงควรนำมาพิสูจน์พิจารณาแยกแยะต่อสู้กัน เพื่อชิงชัยชนะเอาสมบัติอันล้นค่านี้เข้ามาครอง เป็นใจที่บริสุทธิ์ มหาสมบัติตรงนี้จึงต้องมีการต่อสู้กันบังคับบัญชากัน

การบังคับบัญชาที่เหมือนบังคับทัพตนเอง ต่อสู้กิเลสซึ่งเป็นกองทัพอันหนึ่ง กองทัพธรรมได้แก่สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ก็บังคับกันเข้าไปเพื่อต่อสู้กับข้าศึก ให้ได้ชัยชนะครองหัวใจอันบริสุทธิ์พุทธโรจน์มาทั้งดวงภายในจิตใจนี้ จึงจำเป็นต้องบังคับกัน อย่างเต็มสติกำลังความสามารถ ไม่มีการลดหย่อนผ่อนผัน นี้ชื่อว่าเป็นนักรบตามทาง ศาสดา ถ้าดำเนินอย่างนี้แล้ว เราไม่ต้องถามละอันเรื่องภพเรื่องชาติอยู่ที่ไหน จะทราบกันไปโดยลำดับตั้งแต่ชั้นสมาธิ

เมื่อจิตมีความสงบตัวเข้าไปมากน้อย สงบตัวเข้ามาให้เห็นเด่นชัดว่านี่คือจุดแห่งผู้รู้ นี่คือจุดแห่งความสงบ นี่คือจุดแห่งความสุข นี่คือจุดแห่งความเย็นใจ นี่คือจุดแห่งความปลงวางลงได้บ้างแล้ว บรรดาภาระทั้งหลายที่ตัวแบกอยู่ด้วยความกระวนกระวายส่ายส래ได้ปลงวางลงบ้างแล้ว นี่เริ่มสร้างไปตั้งแต่บัดนี้ เมื่อได้พยายามต่อสู้กันด้วยการบังคับบัญชา

ทัพของตนเข้าสู่แนวรบ คือตัวข้าศึกทั้งหลายได้แก่กิเลส ซึ่งอยู่ในจุดเดียวกันคือดวงใจนั้น ไม่หยุดไม่ถอยแล้ว สมาธิต้องรู้จะพันมือไปไม่ได้ เพราะธรรมบ่งบอกอยู่แล้ว เข้มทึคไปตรงนั้น วิริยะเพื่อความสงบ อุตทนเพื่อความสงบ สติปัญญาบังคับเข้าไปเพื่อความสงบ ทำให้จิตจะสงบไม่ได้ กิเลสต่างหากเพื่อให้พุ่งชาน ไม่ใช่ธรรมเพื่อให้พุ่งชาน พาให้พุ่งชาน พาให้ทุกข์ พาให้ลำบาก

ถ้าเรื่องทุกข์ในการต่อสู้ไม่ถือว่าเป็นเรื่องทุกข์ ทุกข์ที่กิเลสผลิตขึ้นมานั้นต่างหาก เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดทุกข์เกิดความลำบากร้อยรัดอยู่ในจิตใจ หาเวลาปลงวางเวลาถอดถอนกันไม่ได้เลย ส่วนทุกข์ทางความพากเพียรนี้ พอหยุดเมื่อไรความทุกข์นั้นก็หายไปเมื่อนั้น ไม่ได้ยากเย็นอะไรเลย จึงไม่เป็นของลำบากยิ่งกว่าทุกข์ที่กิเลสผลิตขึ้นมา เราจึงไม่ควรอดทนระอาใจ แต่ส่วนมากมีแต่กิเลสมันสอดแทรกเข้ามา ให้มาเกิดความอดทนระอาใจ ในการที่จะต่อสู้กับมัน กลัวว่าจะเป็นทุกข์ เป็นความลำบากลำบาก ว่าตนมีवासานน้อยมีสติปัญญาน้อยบ้าง เวลานอนจมอยู่กับกิเลสไม่เห็นพูดไม่เห็นคำนึงกับสิ่งเหล่านี้เลย จะไม่เรียกว่าเสียเปรียบกิเลสจะเสียอะไร

นักธรรมะไปเสียเปรียบกิเลสนี้มันเลวร้ายที่สุด เราไม่ควรจะเป็นผู้เลวร้ายในการปฏิบัติธรรม จึงต้องรู้กลมายาของกิเลสไว้เสียตั้งแต่บัดนี้ อย่าชิน อย่าเคย อย่าสนิทกับสิ่งใดในโลกนี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ทำให้สนิทติดใจอยู่ได้แล้วเกิดความสุขขึ้นมา นอกจากมีความสนิทติดใจกับสิ่งใดแล้วจะเป็นพินเป็นไฟขึ้นมาเผาตัวเองเท่านั้น เราจึงไม่ควรที่จะสนิทติดจมกับสิ่งใด ไม่ว่าจะอาหารการบริโภคปัจจัยทั้งสี่ จีวรเครื่องนุ่งห่มใช้สอย บิณฑบาตอาหารการบริโภค จึงต้องระมัดระวังเสมอ เพราะสิ่งเหล่านี้พอเหยียวยธาตุดุชนธ์ให้เป็นไป เพื่อจะประกอบความพากเพียรให้ได้มรรคได้ผล เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มสติกำลังความสามารถของตนเท่านั้น

ไม่ใช่จีวรจะเป็นมรรคเป็นผล ไม่ใช่อาหารการบริโภค ทุกสิ่งทุกอย่างอาหารหวาน ควบเอร็ดอร่อยเหล่านั้นจะเป็นมรรคเป็นผล เป็นเครื่องถอดถอนกิเลสหลุดพ้นขึ้นมาอย่างนั้น ไม่ใช่ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเหยียวยธาตุดุชนธ์พอยังชีวิตให้เป็นไป เพื่อจะประกอบความพากเพียรถอดถอนกิเลสต่างหาก การถอดถอนกิเลสด้วยความเพียรต่างหากจะเกิดมรรคผลนิพพานขึ้นมา ไม่ใช่เพราะการกินอยู่ปุบปาย เพราะความเหลือเฟือ ความฟุ้งเพื่อเหิม ความหลงระหลงชาติในสิ่งต่าง ๆ จะพาให้ถอดถอนกิเลส นอกจากจะเป็นเครื่องส่งเสริมกิเลสให้เจริญมากมายขึ้นภายในจิตใจแล้วก้าวขาไม่ออก เดินจงกรมก็จะหกล้มก้มกราบ เพราะความฟุ้งเพื่อเหิม จากนั้นแล้วก็ความสับสนงงกัน ง่วงเหงาหาวนอนขี้เกียจขี้คร้านเต็มไปหมดภายในจิตใจ เมื่อบรรจุสิ่งเหล่านี้เข้าไปมาก ๆ เป็นอย่างนั้น

นี้ได้เคยเป็นมาแล้ว จึงต้องได้เผด็จหรือเดือนหมู่เพื่อน มิหนำซ้ำยังต้องได้ทำเป็นตัวอย่างให้หมู่เพื่อนได้เห็นได้ระลึกเสียบ้างว่า เป็นอย่างไรการดำเนินปฏิบัติของครูบาอาจารย์ แม้เราไม่เห็นครั้งพุทธกาลคือพระพุทธเจ้าและสาวกที่ทรงพาดำเนินและดำเนินมาก็ตาม ครูบาอาจารย์ทั้งหลายมีท่านพระอาจารย์มั่นเป็นต้น ก็ควรเป็นตัวอย่างแล้วอย่างสมบูรณ์ เราไม่มีที่สงสัยในปฏิบัติของท่านและท่านดำเนินอย่างไร จึงได้นำปฏิบัติของท่านมาแสดงให้เราทั้งหลายผู้ไม่เห็นองค์ท่าน ไม่เห็นปฏิบัติของท่าน ได้ยึดได้ถือได้เป็นคติเครื่องเตือนใจ

เช่น ความเป็นอยู่ปุบปาย ท่านอยู่อย่างง่าย ๆ อยู่อย่างสบายมากที่สุด ไม่เป็นกังวล วุ่นวายกับจตุปัจจัยไทยทานคือปัจจัยทั้งสี่ จีวร บิณฑบาตได้อะไรมาฉันเท่านั้นแหละ ไม่เป็นกังวลอะไรเลย แล้วอาหารหวานคาวส่วนมากตามปกติของบ้านของเมืองเขา อยู่ในป่าอาหารก็เป็นอาหารป่า อยู่ที่ไหนอาหารเป็นประเภทนั้น ๆ ขึ้นมา ท่านไม่ตื่นเต้น ท่านไม่สนใจ เพราะท่านรู้รอบหมดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องเยียวยาเท่านั้น ให้ได้ยังอัตภาพครองชีวิตไปด้วยความพอกเพียรอันราบรื่นดีงาม

จึงต้องมีความอดความอึดบ้างสำหรับนักปฏิบัติ หากจะมีแต่ความเหลือเฟือเลยดังที่เห็นอยู่นั้น หาท่างที่เกิดธรรมได้ยาก เพราะเราก็ไม่เคยได้ปรากฏธรรมในขณะหรือในเวลาหรือสถานที่ที่สมบูรณ์พูนผลไปด้วยจตุปัจจัยไทยทานทั้งสี่นี้เลย ส่วนมากต่อมากมีแต่เจริญทางด้านจิตใจไม่ว่าสมาธิไม่ว่าปัญญา ไม่ว่าขั้นใด ๆ แห่งธรรมด้วยความอดอยากขาดแคลนไปทั้งนั้น บิณฑบาตมาได้อะไรมีแต่ข้าวเปล่า ๆ ฉันทลงไปแล้วเป็นยังไง พอยังชีวิตให้เป็นไป ก็เราเสาะแสวงหาที่เช่นนั้นเพื่อการตัดสันดานตัวเอง

เพราะมันลื่นยาวท้องใหญ่ท้องโต มีมากกินมาก กินไม่รู้จักอึดไม่รู้จักพอ เลยกลายเป็นเรื่องกินด้วยกิเลสตัณหาเอร็ดอร่อย ให้รสแห่งอาหารเหยียบย่ำทำลายแหลกหมดธรรมไม่มีเหลือภายในจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนั้นต้องทราบวิธีนั้น เปลี่ยนแปลงวิธีใหม่อยู่เรื่อย ๆ พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จึงชื่อว่าการปฏิบัติธรรมด้วยสติปัญญา เมื่อมีแต่อาหารเปล่า ๆ กินแล้วเป็นยังไง ตัวก็แบนิ่งสมาธิตรงแนวไม่มีความง่วงเหงาหาวนอน เดินจงกรมก็ตัวปลิวไปเลย

ไม่ใช่ว่าจะมีข้าวเปล่า ๆ อยู่จนตลอดไป มีสับมีเปลี่ยนมืออดมีอยากขาดแคลนสมบูรณ์บ้างเป็นธรรมดา แต่ส่วนมากขาดแคลน เพราะหาที่เช่นนั้นนี้ผู้ปฏิบัติ และจิตใจมีความเจริญเพราะที่เช่นนั้น อาหารประเภทนั้น เพราะความอดอยากขาดแคลนเช่นนั้นจิตใจมีความเจริญ หมุนไปทางสมาธิก็ลงอย่างสงบแนวละเอียดมากผัดกัน หมุนไปทางปัญญาก็คล่องตัว ความง่วงเหงาหาวนอนนี้ไม่มี ท่านผู้ได้อัดอาหารแล้วรู้อเอง

เพียงแต่อาหารไม่สมบูรณ์เท่านั้นก็ไม่โง่งว่งแล้ว ยิ่งอดอาหารไปถึงสองสามวันไป แล้วความโง่งว่งมันจะมาจากไหน นอนหลับบิบเดียวเท่านั้น ตื่นขึ้นมา ก็มีแต่เวลาประกอบ ความพากเพียร สติที่ดี ปัญญาที่คล่องตัวทันกับเหตุการณ์ นี่คือสถานที่เหมาะสม ปัจจัยที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส ไม่ใช่เพื่อผู้สั่งสมกิเลสพอที่จะมาพอกพูนสิ่งเหล่านี้ ให้เต็มพุง แต่ธรรมนั้นแห้งผากภายในจิตใจ ใช้ไม่ได้เลย เราทั้งหลายจงพิจารณาพิจารณาไว้

ลูกศิษย์ตถาคตท่านเดินอย่างนี้ทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าจะ เป็นเศรษฐี กุฎุมพี พ่อค้า ประชาชน ตลอดคนธรรมดา เมื่อท่านออกจากสกุลของท่านแล้วจะมีศรีสุขขนาดไหน ท่านไม่คำนึงเพราะท่านเคยแล้วกับสิ่งเหล่านั้นอันเป็นเรื่องโลกล้วนๆ เข้าสู่ธรรม แดนของ ธรรมท่านเป็นอย่างไร พาดำเนินอย่างไร ท่านยินดีดำเนินตามแดนแห่งธรรมนั้น เมื่อเป็น เช่นนั้นท่านก็ได้บรรลุผลนิพพานขึ้นมา เป็นสภาวะของพวกเราทั้งหลายให้กราบไหว้ บูชานี้ ไม่ใช่ท่านผู้เหลือเฟือ แต่ท่านสมบูรณ์เต็มที่ในปฏิปทาของท่าน ไม่ใช่ท่านสมบูรณ์ ด้วยจุดปัจจัยไทยทานทั้งสิ้นแล้วได้ธรรมมาสั่งสอนพวกเรา ให้พากันคิดตรงนี้ไว้ให้มาก

อย่าตื่นเต้นกับสิ่งใด ๆ ในโลกนี้เพียงเป็นเครื่องอาศัยเท่านั้น หลักใหญ่คือธรรม แทะลงไป กิเลสมันจะทนหอกทนหลาวทนศาสตราอาวุธคือธรรมประเภทต่าง ๆ ได้หรือ ให้เราดู ครั้งศาสดานั้นธรรมอาวุธปราบปรามกิเลสแตกกระจายไปหมด พระพุทธเจ้า ก็ดี สากก็ดี มาครั้งนี้ธรรมเป็นธรรมประเภทเดียวกัน ทำไมจึงทำลายกิเลสไม่ลง ไม่ใช่แบก ธรรมไว้ให้นักตัวเฉย ๆ หรือ ถ้านำมาใช้ ธรรมต้องเป็นประโยชน์เป็นอาวุธที่จะต่อสู้ กิเลสได้อย่างทันสมัยเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล

คำว่ามัชฌิมาก็เคยได้พูดให้ฟังแล้วไม่รู้กี่ครั้งก็หน มัชฌิมาประเภทใดกับกิเลส ประเภทใดจะเหมาะสมกัน กิเลสประเภทที่ผาดโผนที่ต่อต้านที่สุด ต้องเอามัชฌิมาประเภท ที่ทรหดอดทนต่อสู้กัน พัดเหวี่ยงกันด้วยสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ความอุตสาหะ พยายาม เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ถึงคราวเข้าตะลุมบอนแล้วถอยไม่ได้ พัดกันลงให้กิเลสไม่ หงาย เอาเราจะหงายก็หงาย. เมื่อตายอยู่ในเวที ตายอยู่ในสงครามแล้วไม่เสียหายอะไร ตายเพราะกิเลสเหยียบย่ำทำลายเผาผลาญอยู่ตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน ทั้ง ๆ ที่ชีวิต ยังมีอยู่นี้ ชีมันน่าอัปอายตัวเอง

เอาให้จริงนักปฏิบัติ เอาให้เห็นซิคหลังแห่งธรรม พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้แล้ว อย่างแท้จริง ธรรมแต่ละบทละบาทที่ทรงสอนไว้นั้นเหมือนพระองค์ประทานด้วยพระโอษฐ์ เองจริง ๆ ไม่สงสัย นี่ไม่สงสัยเลย แต่ก่อนเป็นอีกอย่างหนึ่ง ในทุกวันนี้มีความรู้อีกอย่างนี้ ใครจะว่าบ้าก็ฟังแต่ไม่ยอมแก้ไข บ้าแบบนี้เอาเป็นไปเถอะว่าฉัน ที่พระองค์ตรัสกับพระ อานนทว่าธรรมและวินัยนั้นแลจะเป็นศาสดาแทนเราตถาคตเมื่อเราได้ผ่านไปแล้ว แหม ถึงใจทีเดียว ให้เดินตามนั้น นี่นะ ๆ เหมือนพระองค์ซึ่งบอกอย่างนี้นะ ๆ วิริเยน ทุกขมจเจ

ติ นั้นเหมือนว่าคนพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียรหนา ไม่ใช่พ้นทุกข์เพราะความเกียจคร้าน ความอ่อนแอหนา ความท้อแท้เหลวไหลไม่เป็นประโยชน์อันนั้นเป็นเรื่องของกิเลสหนา เหมือนพระองค์บอกอย่างนี้ชัด ๆ อย่างนี้

ความเพียรในทางที่ชอบเท่านั้น ความอุตสาหะพยายาม ความบึกบึน ความอดความทน ความมีสติตั้งตัวอยู่เสมอเพื่อระวังกับกิเลสต่อสู้กับกิเลส พินิจพิจารณาอยู่ด้วยปัญญา กำจัดกิเลสอยู่ด้วยสติปัญญา นี่หนว่าเป็นทางหลุดพ้นจากกิเลส กิเลสจะตายด้วยความเพียรเหล่านี้ ตายด้วยธรรมเหล่านี้ ไม่ได้ตายด้วยสิ่งอื่นซึ่งเป็นเรื่องของกิเลส เช่น ความขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอท้อแท้เหลวไหล เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด อย่างนำมาใช้ในวงของผู้จะฆ่า กิเลสจะขัดกันกับธรรม เอาให้จริงให้จิ้งนักปฏิบัติ

การขบการฉันทน์ร้อนน้ำชาพอเป็นเพียงเครื่องเหยียวยา เมื่อองค์ไหนต้องการจะฉันทน์มาแล้วไป อย่างมา้วมาสูมกันนะ อยู่ที่ทำความเพียรโน้นเหมาะ เดินมาก็ให้มีความเพียรมา มีสติมา นั่งฉันทน์ร้อนน้ำชาทำให้มีสติอยู่ในนั้น ชื่อว่าประกอบความเพียรในนั้น ความไม่จำเป็นคำใดไม่พูด ให้ดูจิต ต่างคนต่างดู ต่างคนต่างมีข้าศึก ต่างคนต่างรบข้าศึก อยู่ภายในจิตใจด้วยกัน ให้เป็นผู้มีสติมีปัญญาค่องตัวอยู่เสมอ นี่แหละคือผู้ปฏิบัติจะกำจัดกิเลสออกจากใจ

ขอให้กิเลสออกจากใจดูซิ จะผิดกันมากน้อยเพียงใดกับกิเลสที่ฝังจมอยู่ในใจ ในความเป็นอยู่ของเราเวลานี้ เป็นอย่างไรบ้าง ความเป็นอยู่เวลานี้ยังดีกว่าความเป็นอยู่ที่ผ่านมาแล้ว ไม่ทราบว่าจะเป็นยังไงต่อไป แต่อย่างไรก็ตามให้พึงทราบว่ากิเลสต้องบีบบังคับให้เกิดทุกข์เรื่อยมา ท่านจึงกล่าวว่า ทุกข์ นตฺถิ อชาตสฺส ทุกข์ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิดเท่านั้น อะไรพาให้เกิดก็คือกิเลส เกิดก็คือเกิดทุกข์นั้นแหละ พร้อมกันไปในขณะที่ตั้งแต่เริ่มเกิดจนกระทั่งถึงตาย แล้วเกิดแล้วตาย แล้วเกิดแล้วตาย ภพใหม่ภพเก่ามันก็คือภพเกิดภพตาย ภพที่เต็มไปด้วยความทุกข์หาบหามความทุกข์ไปกับความเกิดความตายนั่นแล เราสงสัยที่ไหน

ภพชาติ ความเกิด ไปเกิดนั้นเกิดนี้ เกิดที่ไหนก็เหมือนว่าไปแบกทุกข์นั้นทุกข์นี้ แบกที่นั่นที่นี้ มันสมควรแล้วหรือ สัตว์ออกเสียโดยสิ้นเชิง ไม่ให้มีอะไรเหลืออยู่ในจิตใจ เป็นอิสระเสรีเต็มที่แล้วอยู่ไหนก็อยู่เถอะ ไม่มีคำว่าคาคกาลสถานที่เวล่ำเวลาทั้งความเป็นความตาย ไม่ได้หนักใจเบาใจกับสิ่งใด เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสมมุติทั้งหมด จิตดวงที่บริสุทธิ์พ้นแล้วจากสมมุติทั้งหลาย ไปเกี่ยวข้องกันด้วยความกังวลุ่นวายหาอะไร ท่านผู้บริสุทธิ์แล้วไม่ใช่คนโง่ รอบตัวอยู่ตลอดเวลาโดยอัตโนมัติเป็นหลักธรรมชาติเช่นนั้น นี่คือผลแห่งการปฏิบัติด้วยความเอาจริงเอาจังตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า จะไม่เป็นอื่นเป็นนี่เท่านั้นแหละ เอาให้จริงให้จิ้งนักปฏิบัติ

พูดไป ๆ เหนื่อย เอาแค่นี้ละ

พูดท้ายเทศน์

มาอยู่กันมาก ๆ นี้ก็ไม่สะดวกทางความเพียร ก็คืออย่างหนึ่งเกี่ยวกับการอบรม ถ้าจิตไม่มีหลักเลยไปลำพังนี้ไม่ได้เรื่องผมเคยแล้ว มันเหมือนถ่านไฟแห้ง ถ้าไฟไม่มีก็ดำปี่เสีย ถ้าไฟมีก็แดงโรเผาตัวเองเสีย ดำปี่มันก็เผา แดงโรมันก็เผาจะว่าไง คำว่าดำปี่ก็คือถ่านไฟ จิตใจดำปี่ก็มีแต่ไฟแดงโรไฟกิเลสแดงโรมันนะซิ ถ้าจะเทียบไฟ ๒ ชนิด จะเรียกว่าแดงโรก็ถูก จะเรียกว่าดำปี่ก็ถูกแต่ก็ร้อนด้วยกัน ขึ้นชื่อว่ากิเลสไม่ทำใครให้เย็นแหละ จึงน่าเข็ดน่าหลาบซิ ความอยู่ได้อำนาจของกิเลสมันเหมือนเป็นนักโทษที่ถูกเขาควบคุมโดยดี อยู่ตลอดเวลา ไม่เคยเห็นอิสระ มีแง่แห่งความสะดวกสบายพอเป็นคู่แข่งกันก็ไม่รู้

เกิดมาก็เกิดกับกองทุกข์อันนี้ อยู่อย่างนี้ไม่มีความสุขอะไรที่จะแทรกเข้ามาพอให้เห็น ทุกข์มากน้อยก็ไม่ทราบจะไปยังไงก็ไม่รู้ ได้ก็ชั่วขณะจิตเดียวที่ภาวนาที่ว่าจิตสงบนั้นแหละ มันอัศจรรย์กระหึ่มใจก็ไม่ได้เรื่องเสีย ๒ ปี ๓ ปีจนจิตจางไปหมดแล้วจึงมาทำอีกมันเป็นอีก ก็ได้แค่นั้นไม่ได้จริงจังราวไปนานเหมือนจิตเป็นสมาธิแล้วเสื่อม จิตเป็นสมาธิแล้วเสื่อมมันนานนี้ พอให้ทรงรศทรงชาติไปนาน มาเสื่อมแล้วไม่มีอะไรมีแต่ฟินแต่ไฟ ไอ้โห มีแต่กองทุกข์ ไม่มีทุกข์ใดยิ่งกว่าทุกข์เพราะจิตเสื่อมเลย แต่ก่อนก็ทุกข์หากไม่เห็นมาก

เวลาจิตเสื่อมนี้ทุกข์จริง ๆ ถึงขนาดที่ว่าเสื่อมอีกไม่ได้ เสื่อมต้องตายเท่านั้น จะทนทุกข์อีกไม่ได้แล้วนอกจากตายไปเสีย จึงพืดกันอย่างเต็มเหนี่ยว ถึงจะแน่ใจว่าจิตไม่เสื่อมเท่าไรมันก็ไม่เคยได้นอนใจ มีแต่จะเขยิบขึ้นเรื่อย ความระวังจิตเสื่อมนี้ค่อยลงไป ความเขยิบขึ้นหน้าก็ไม่ได้น้อยนี้ นั่นคือความพยายาม ให้มันหลุดออกจากอำนาจของมันเสีย นี่แสนสบาย ไม่มีคืนใดปีใดเดือนใดเวลาใด มันไม่พูดถึงกันมีแต่ความรู้ที่อยู่เท่านั้น ไม่มีอะไรมายุ่งมากวน มีแต่อายตนะสัมผัสสัมผัสพันธิยิบเย็บ ๆ มีแต่ธาตุแต่ขันธ์ ทุกขเวทนามีอยู่ภายในกายนี้เสีย จะเข้าไปรังแกรังควานไปบีบบังคับจิตใจให้เป็นฟินเป็นไฟไปด้วยกันเหมือนแต่ก่อนก็ไม่มีเสีย มันเป็นหลักธรรมชาติของมันไม่ใช่เราบังคับนะ มันเป็นเองรู้เอง

ความเป็นเองรู้เองเห็นเองจะไม่ขัดได้ยังไง ถึงกล่าวพูดในสิ่งที่ปรากฏแล้วกล่าวพูด ถ้าไม่ปรากฏเอาอะไรมาพูด แม้เราไม่ได้เป็นอรหัตตอรหัตต์ก็ตามยังกล่าวพูดไปถึงชั้นอรหัตต์ท่านได้ กล่าวพูดยังไง พระอรหัตต์ไม่มีเวทนา นั่นกล่าวอาจเอื้อมขนาดนั้นยังกล่าว กล่าวบ้างกล่าวบออะไรก็แล้วแต่พิจารณาเถอะ เอาเวทนามาจากไหน เวทนาเป็นสมมุติไม่ใช่เธอถ้าเราจะพูดออกมาอย่างหยาบ ๆ เวทนาเป็นสมมุตินี้ จิตเป็นวิมุตติเข้ากันได้ยังไง แน่เวลาแยกมาถ้าไม่แยกก็รู้อยู่ในหลักธรรมชาตินี้อยู่แล้ว แล้วอะไรจะไปเหยียบ

เมื่อเป็นเช่นนั้นที่ท่านอาจารย์มั่นท่านพูดผิดที่ตรงไหน ก็ยอมรับหมอบราบนะซี พระอรหัตต์บางองค์มายืนนิพพานให้ดู นั่งนิพพานให้ดูบ้าง นอนนิพพานให้ดูบ้าง เดิน

นิพพานให้ดูบ้าง เป็น ๔ ทำ ทำไมท่านทำไม่ได้ ท่านไม่ได้เป็นผู้ต้องหาไม่ได้ถูกบังคับ
 ชั้นอยู่ใต้อำนาจของวิมุตติแล้วนี้ อยู่ใต้วิมุตติคือหลุดพ้นจากชั้นไปแล้ว ชั้นมาบังคับได้
 ยังไง ทนไม่ไหวก็เรื่องของมันตายลงไปเท่านั้นเอง จะให้ไปบีบบังคับจิตของท่านให้เอน
 เอียงอย่างนั้นเป็นไปได้ นั่นเป็นธรรมนิमित ถ้าไม่ปรากฏแก่เจ้าของมันก็เดียวกันวันยังค่ำ

คนตาบอดเถียงเก่งนะ โวหารก็เก่ง ชี้คูดี้ไม้ก็อยู่กับคนตาบอดนั่นแหละ คนโง่ก็
 เป็นอย่างนั้น ตัวไม่เคยเห็นอรรถเห็นธรรม ที่นี้ไม่ทราบว่าเป็นยังงี้ก็เอาความโง่เข้าไป
 ไปปล้างไปหมด ๆ เหมือนคนตาบอดเอาความตาบอดของตัวเองไปปล้างความตาบอดของเขา
 ไปหมด คนรำคาญเขาก็ไม่พูดเขาฟังเขารู้ว่าบ้าแล้ว ใครก็รู้คนตาบอดบ้าน้ำลายแต่ไหนแต่
 ไรมาน คนโง่ก็บ้าน้ำลายอยู่โดยดี ฉลาดเพียงไรก็ตามถ้ากิเลสอยู่บนหัวแล้วปราชญ์ทั้งหลาย
 ท่านไม่ได้ว่าเป็นคนฉลาด ตีตออกจากมันได้ตอนไหน ๆ นั่นแหละฉลาดงั้น ๆ เรื่อยไป
 ถ้าตีตออกจากกิเลสได้แงไหน ๆ มุมใดช่องใด นั่นละความฉลาดเกิดแล้ว ๆ จึงหลุดไปได้
 ๆ เอาเสียจนกิเลสหมดบราบแล้วฉลาดเต็มจิต

แต่ท่านไม่สำคัญว่าโง่ฉลาดท่านไม่ได้ไปหมาย เพราะนี่เป็นเรื่องสมมุติของโลก
 อีกชั้นหนึ่งเหมือนกัน ท่านจะไปหมายไปสำคัญอะไร อย่างว่าเป็นพระอรหันต์พิเศษอย่าง
 นั้นอย่างนี้ท่านก็ไม่ว่า อยู่ตามความจริงเท่านั้นแหละไปเสกทำไม ให้เป็นชั้นภายในจิตนี้พูด
 ได้ทั้งนั้นแหละคนเรา จึงว่าธรรมอยู่กับจิตไม่อยู่ที่ไหนนา วิสัยของจิตเท่านั้นที่จะทราบ
 ธรรมชั้นต่าง ๆ ตลอดถึงวิมุตติธรรม ไม่มีอะไรทราบได้ยืนยันได้ มีจิตดวงเดียวเท่านั้น

เอาเท่านั้นละ